

וְרַעֵי מְנַגְד נְגַעֵי יַעֲמָדוּ / תהילים פרק ל"ח

שאול יונתן וינגורט

דוד מצדיק את הדין מפני חטאתו, והוא מתאר את ייסוריו המרובים. עם זאת, דוד עומד על כך שאוהביו ורעיו עומדים מנגד, ומבקשי נפשו ודורשי רעתו מדברים עליו דיבורים קשים. הוא מבקש שה' לא יעזוב אותו ויחוש לעזרתו.

כותרת המזמור מעוררת שאלה: מזמור לדוד להזכיר, את מה צריך להזכיר? לאחר העיון בתוכנו של

המזמור, נשוב לשאלה זו.

בחלקו הראשון של המזמור (ביא. 76 מילים) מתאר דוד את ייסוריו הקשים, ומצביע על כך, שהייסורים באים בכעסו של ה' עליו, מפני חטאיו: ה', אל בקצף (= בכעס) תוכיחני, ובחמתך תיסרני. כי חציך נחתו (= פגעו) בי, ותנחת עלי ידך. אין מתם (= שלימות) בבשרי מפני זעמך, אין שלום בעצמי מפני חטאתי. כי עונתי עברו ראשי (= גבוהים ממני), כמשא כבד יכבדו ממני. הבאישו (= הסריחו) נמקו (= התרככו) חבורתי, מפני אולתי (= טפשותי). נעויתי (= התעוותתי), שחתי עד מאד, כל היום קדר הלכתי. כי כסלי (= מותני) מלאו נקלה (= חום), ואין מתם בבשרי. נפוגותי (= נחלשתי) ונדביתי עד מאד, שאגתי מנהמת לבי. אֶדְנִי! נגדך כל תאותי (= גלויות לפניך כל משאלותי), ואנחתי ממך לא נסתרה. לבי סחרחר, עזבני כחי, ואור עיני גם הם אין אתי.

בחלקו השני של המזמור (יב-כא. 78 מילים) מתאר דוד את יחסם של הסובבים אותו לייסוריו: אהבי ורעי, מנגד נגעי יעמדו, וקרובי מרחק עמדו. וינקשו (= זממו רע) מבקשי נפשי, ודרשי רעתי דברו הוות (= רשע), ומרמות כל היום יהגו. מה יחסו של דוד לדבריהם? ואני כחרש לא אשמע, וכאלם לא יפתח פיו. ואהי כאיש אשר לא שמע, ואין בפיו תוכחות (= טענות). מדוע? כי לך ה' הוֹחֵלְתִי (= קויתי), אתה תענה אֶדְנִי אֶלְהִי. כי אמרתי: פן ישמחו לי (= יצחקו עלי), במוט רגלי עלי הגדילו (= יפתחו את פיהם). כי אני לצלע נכון (= מזומן), ומכאובי נגדי תמיד. כי עוני אגיד, אדאג מחטאתי. ואיבי חיים (= חייחם) עצמו (= גדלו), ורבו שנאי שקר. ומשלמי רעה תחת טובה, ישטנוני תחת (רדופי) רדפי טוב.

(א) מזמור לדוד להזכיר.

(ב) ה', אל בקצף תוכיחני, ובחמתך תיסרני.

(ג) כי חציך נחתו בי, ותנחת עלי ידך.

(ד) אין מתם בבשרי מפני זעמך, אין שלום בעצמי מפני חטאתי.

(ה) כי עונתי עברו ראשי, כמשא כבד יכבדו ממני.

(ו) הבאישו נמקו חבורתי, מפני אולתי.

(ז) נעויתי, שחתי עד מאד, כל היום קדר הלכתי.

(ח) כי כסלי מלאו נקלה, ואין מתם בבשרי.

(ט) נפוגותי ונדביתי עד מאד, שאגתי מנהמת לבי.

(י) אֶדְנִי! נגדך כל תאותי, ואנחתי ממך לא נסתרה.

(יא) לבי סחרחר, עזבני כחי, ואור עיני גם הם אין אתי.

(יב) אהבי ורעי, מנגד נגעי יעמדו, וקרובי מרחק עמדו.

(יג) וינקשו מבקשי נפשי, ודרשי רעתי דברו הוות, ומרמות כל היום יהגו.

ומסיים דוד את המזמור בבקשה: **אֵל תַּעֲזֹבֵנִי ה', אֱלֹהֵי אֵל תִּרְחַק מִמֶּנִּי. חוֹשֶׁה לְעֹזְרֹתִי, אֶדְרֹנִי, תִּשׁוּעָתִי.**

מהו הקושי העיקרי של דוד? נראה, שאת הייסורים שהוא עובר הוא מצדיק, שכן הם באו עליו מפני חטאיו, אך את יחסם של אחרים מבקש דוד לשנות. מחד, אוהביו ורעיו שעומדים מנגד, ומאידיך, מבקשי נפשו, שהוא איננו יכול להגיב לדבריהם, והוא עושה את עצמו כחרש וכאלם, אך הוא מבקש מה' שלא יעזוב אותו, וימהר להושיע אותו, וה' יהיה זה שיענה לדורשי רעתו.

מהו המאורע שמתוכו מתפלל דוד?

הפסוקים: **וַיִּנְקְשׁוּ מִבְּקָשֵׁי נַפְשִׁי, וְדַרְשֵׁי רַעְתִּי דִּבְרוּ הוֹת, וּמִרְמוֹת כָּל הַיּוֹם יִהְיוּ. וְאֲנִי כַחֲרַשׁ לֹא אֲשָׁמַע, וְכַאֲלֵם לֹא יִפְתַּח פִּי. וְאֵהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא שֹׁמֵעַ, וְאֵינְךָ בְּפִי תוֹכַחַת – רומזים באופן ברור למה שאירע בזמן בריחת דוד מאבשלום (שמו"ב טז, הי"ד): וְכֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד עַד בַּחֲזָרִים, וְהִנֵּה מִשָּׁם אִישׁ יוֹצֵא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית שָׁאוּל וְשָׁמוּ שְׁמַעִי בֶן גֵּרָא, יֹצֵא וּמְקַלֵּל. וַיִּסְקַל בְּאֲבָנִים אֶת דָּוִד וְאֶת כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְכָל הָעָם וְכָל הַגְּבָרִים מִיַּמִּינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ. וְכֹה אָמַר שְׁמַעִי בְּקִלְלוֹ: "צֹא, צֹא, אִישׁ הַדְּמִים וְאִישׁ הַבְּלִיעַל! הֲשִׁיב עֲלֶיךָ ה' כָּל דְּמֵי בֵּית שָׁאוּל אֲשֶׁר מָלְכָתָּ (תחתו) תַּחְתָּיו, וַיִּתֵּן ה' אֶת הַמְּלוּכָה בְּיַד אַבְשָׁלוֹם בְּנֵה, וְהִנֵּה בְּרַעְתְּךָ כִּי אִישׁ דְּמִים אָתָּה". כאשר רצה אבישי בן צרויה להסיר את ראש שמעי, אמר לו המלך: "מה לי ולכם בני צריה, (כ"ב) כֹּה יִקְלַל (וכ"ב) כִּי ה' אָמַר לוֹ 'קִלַּל אֶת דָּוִד' וּמִי יֹאמַר 'מִדּוּעַ עֲשִׂיתָה כֵּן?'". דוד מקווה, שבזכות שתיקתו ה' ישיב לו טובה תחת הקללה: "הִנֵּה בְנֵי אֲשֶׁר יֹצֵא מִמֶּנִּי מִבְּקָשׁ אֶת נַפְשִׁי, וְאֵף כִּי עָתָה בֶּן הַיַּמִּינִי – הִנְחֹו לוֹ וַיִּקְלַל, כִּי אָמַר לוֹ ה'. אוֹלֵי יִרְאֶה ה' (בעוֹנֵי) בְּעֵינַי, וְהֲשִׁיב ה' לִי טוֹבָה תַּחַת קִלְלוֹתָו הַיּוֹם הַזֶּה". ייתכן, שכנגד שמעי ההולך בצלע ההר לעומתו, כמו שכתוב: וְשְׁמַעִי הִלֵּךְ בְּצִלְעַת הָהָר לְעֵמְתוֹ הַלּוֹךְ וַיִּקְלַל בְּאֲבָנִים לְעֵמְתוֹ וְעַפְרָה בְּעַפְרָה, אומר דוד במזמור שלנו: **כִּי אֲנִי לְצִלְעַת נְכוּן, וּמְכַאוֹבֵי נִגְדֵי תַמִּיד.****

ואולם, למי רומז דוד באומרו: **אֲהַבִּי וְרַעִי, מִנְּגִד נִגְעֵי יַעֲמָדוּ, וּקְרוֹבֵי מִרְחַק עֲמָדוּ?**

היחיד שכתוב עליו את הכינוי רעה דוד הוא חושי הארכי. וכך מתואר חושי הארכי כאשר דוד בורח מאבשלום (טז, לב-לד): **וַיְהִי דָוִד בָּא עַד הָרָאשׁ, אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לֹא־לֵהִימ, וְהִנֵּה לְקִרְאָתוֹ חוֹשֵׁי הָאָרֶץ קָרוּעַ כְּתַנְתּוֹ וְאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ. וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד: אִם עֲבַרְתָּ אִתִּי וְהִיתָ עָלַי לְמִשָּׂא. וְאִם הָעִיר תִּשׁוּב וְאִמְרָתָ לְאַבְשָׁלוֹם עֲבָדְךָ אֲנִי הַמֶּלֶךְ אֶהְיֶה עִבְדְּךָ אָבִיךָ וְאֲנִי מֵאִזְ וְעַתָּה וְאֲנִי עֲבָדְךָ, וְהִפְרָתָה לִי אֶת עֲצַת אַחִיתַּפַּל.**

ואכן, וַיָּבֵא חוֹשֵׁי רַעְיָה דָּוִד הָעִיר, וְאַבְשָׁלִם יָבֵא יְרוּשָׁלַם (טז, לו). ולהלן (טז, טז-יז): **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא חוֹשֵׁי הָאָרֶץ רַעְיָה דָּוִד אֶל אַבְשָׁלוֹם, וַיֹּאמֶר חוֹשֵׁי אֶל אַבְשָׁלִם: יְחִי הַמֶּלֶךְ יְחִי הַמֶּלֶךְ. וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל חוֹשֵׁי: זֶה חֲסִדְךָ אֶת רַעְיָה? לְמָה לֹא הִלַּכְתָּ אֶת רַעְיָה? ואכן, חושי הארכי הצליח להפר את עצת אחיתופל הטובה, שרצה לשלוח אנשים ולהרוג את דוד באותו לילה, ויעץ לאסוף את כל העם ולהילחם (יז, א-ד).**

(יד) וְאֲנִי כַחֲרַשׁ לֹא אֲשָׁמַע, וְכַאֲלֵם לֹא יִפְתַּח פִּי. (טו) וְאֵהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא שֹׁמֵעַ, וְאֵינְךָ בְּפִי תוֹכַחַת.

(טז) כִּי לֹךְ ה' הוֹחֵלְתִי אִתָּה תַעֲנֶה אֶדְרֹנִי אֱלֹהֵי.

(יז) כִּי אִמְרָתִי: פֶּן יִשְׁמְחוּ לִי, בְּמוֹט רַגְלֵי עָלֵי הַגְּדִילוֹ.

(יח) כִּי אֲנִי לְצִלְעַת נְכוּן, וּמְכַאוֹבֵי נִגְדֵי תַמִּיד.

(יט) כִּי עוֹנֵי אָגִיד, אֲדַאֵג מִחַטָּאתַי.

(כ) וְאִיבֵי חַיִּים עֲצָמוּ, וְרַבּוֹ שָׁנְאֵי שָׁקֵר.

(כא) וּמִשְׁלָמִי רַעְיָה תַחַת טוֹבָה, יִשְׁטַנּוּנִי תַחַת (רד"ב) רַדְפֵי טוֹב.

(כב) אֵל תַּעֲזֹבֵנִי ה', אֱלֹהֵי אֵל תִּרְחַק מִמֶּנִּי.

(כג) חוֹשֶׁה לְעֹזְרֹתִי, אֶדְרֹנִי, תִּשׁוּעָתִי.

ואולם, היתה עצה נוספת של אחיתופל לאבשלום, ואליה לא התייחס חושי הארכי ולא כתוב שהוא ניסה להפר אותה (טז, כ-ג): ויאמר אבשלום אל אחיתפל: "הבו לכם עצה מה נעשה". ויאמר אחיתפל אל אבשלום: "בוא אל פלגשי אביך אשר הניח לשמור הבית, ושמע כל ישראל כי נבאשת את אביך וחקו ידי כל אשר אתך". ויטו לאבשלום האהל על הגג, ויבא אבשלום אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל. ועצת אחיתפל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר האלהים, בן כל עצת אחיתפל גם לדרך גם לאבשלום. חושי הארכי לא הפר עצה זו, ומתאים לומר, שכאשר דוד שמע מה קרה, הוא אמר: אהבי ורעי, מנגד נגעי יעמדו, וקרובי מרחק עמדו.

ויש להוסיף, שבנבואת נתן הנביא לדוד נאמר לאחר מעשה בת שבע (יב, ט"ב): מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע (בעינו) בעיני? את אוריה החתי הכית בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה ואתו הרגת בחרב בני עמון. ועתה, לא תסור חרב מביתך עד עולם, עקב פי בזתני, ותקח את אשת אוריה החתי להיות לך לאשה. כה אמר ה', הנני מקים עליך רעה מביתך, ולקחתי את נשיך לעיניך, ונתתי לרעיך, ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת. כי אתה עשית בסתר, ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש. דוד מקבל את התוכחה, ואומר: חטאתי לה'.

נבואה זו של נתן התממשה באבשלום בנו, שהוא הרעה שקמה מביתו והוא זה ששכב עם נשיו בעצת אחיתפל (טז, כב): ויטו לאבשלום האהל על הגג, ויבא אבשלום אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל.

ואולם, מה פירוש לשון הנבואה "ונתתי לרעיך"? הרי בנו של דוד איננו רעו! היחיד שכתוב עליו את הכינוי רעה דוד הוא חושי הארכי, ובין התפקידים בבית המלוכה היה זה תפקיד, כלשון הכתוב (דבה"א כז, ג): ואחיתפל יועץ למלך וחושי הארכי רע המלך. כאשר אבשלום שוכב עם פילגשי אביו בעצת אחיתופל, וחושי הארכי עמד מנגד, מבלי להפר את עצת אחיתפל, הרי זה כאילו הם ניתנו לו! ונראה, שלפיכך משתמש דוד במזמור שלנו בכינוי "ורעי מנגד" כלשון נבואת נתן הנביא "נגד כל ישראל". סיומו של הפסוק: וקרובי מרחק עמדו, הוא כלשון הכתוב על עשר הנשים של דוד (טו, טז-יז): ויצא המלך וכל ביתו ברגליו, ויעזב המלך את עשר נשים פלגשים לשמר הבית. ויצא המלך וכל העם ברגליו ויעמדו בית המרחק.

נראה, כי גם השימוש בלשון "נגעי" לקוח מנבואה קודמת של נתן הנביא על הבן הממשיך של דוד המלך (שמו"ב ז, יד): אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעותו והכחתי בשבט אנשים ובנגעי בני אדם.

מעשה, נראה לשוב לכותרת המזמור לדוד להזכיר. כאשר יואב רוצה להשיב את אבשלום לירושלים, הוא מבקש מאשה חכמה מתקוע שתספר סיפור לדוד (יד, ב-כ) "אבל אשה אלמנה אני, וימת אישי. ולשפחתך שני בנים, וינצו שניהם בשדה ואין מציל ביניהם, ויכו האחד את האחד וימת אתו. והנה קמה כל המשפחה על שפחתך ויאמרו 'תני את מפה אחיו ונמתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמירה גם את הירש', וכבו את גחלתי אשר נשארה לבלתי (שום) שים לאישי שם ושארית על פני האדמה". ומוסיפה האשה: "יזכר נא המלך את ה' אלהיך (מהרבית) מהרבית גאל הדם לשחת, ולא ישמידו את בני". ייתכן, שכאשר דוד אומר את המזמור שלנו, הוא מקיים מחדש את הבקשה יזכר נא המלך את ה' אלהיך, ועל כן הוא אומר: מזמור לדוד להזכיר, והפעם – הזכרון לא יוליד את ההגנה מפני גואל הדם, אלא דווקא את השמדת הבן.

להאזנה לשיעור על פרק ל"ח:

peneyhamenora.com/tehilim/38

או חפשו באפליקציות הפודקאסטים

"שיעורים בספר תהילים"

לתגובות ולהצטרפות לרשימת התפוצה:

weingort@gmail.com

